

gadījumos arī īstenota. Referente uzsvēra vajadzību saglabāt pētniecībai nepieciešamo minimālo apbedījumu skaitu.

Konferenci noslēdza diskusija, kura galvenokārt skāra vēstures un sociālās atmiņas attiecības un lomu izziņas procesā. Par konferenci dienas presē rakstījis arī žurnālists Viesturs Sprūde (*Latvijas Avīze*, 25.09.2012.), rakstam liekot virsrakstu “Vēsturnieki jūt morālu atbildību”. Visumā tas pareizi raksturo vēsturnieku sekcijas darbu, kura gan aizskāra tikai dažus no daudzajiem vēsturnieka ētikas aspektiem.

Guntis Zemītis

25. BALTIJAS ZINĀTŅU VĒSTURES KONFERENCE VIĻŅĀ

2012. gada 4.–6. oktobrī Viļņā notika tradicionālā – jau 25. Baltijas zinātņu vēstures konference, ko rīkoja Baltijas valstu Zinātņu vēstures un filozofijas asociācija (BZVFA), Lietuvas Zinātņu akadēmija, Vrubļevska bibliotēka un Lietuvas Pedagoģijas universitāte. Tas bija plašs zinātnes vēsturnieku, filozofu un muzeju darbinieku saiets, kurā piedalījās ap 200 cilvēku no 12 valstīm (Lietuvas, Latvijas, Igaunijas, Somijas, Lielbritānijas, ASV, Portugāles, Ukrainas, Krievijas, Baltkrievijas, Polijas, Kanādas).

Konferences īpatnība šoreiz bija tā, ka to finansēja un rīkoja kā Lietuvas muzeju gada pasākumu. Proti, 1812. gadā, neilgi pirms Napoleona iebrukuma, Šilales novadā sena ozolkoka dobumā tika atklāts pirmais sabiedriskais muzejs Lietuvā “*Baublys*”, un šo momentu sabiedrība atzīmēja kā Lietuvas muzeju divsimtgadi. Tāpat, kā atzīmēts tēzu grāmatīņas ievadā, konference tika pieskaņota arī Rīgas Politehnikuma (Rīgas Tehniskā universitāte) dibināšanas 150 gadu atcerei un Lietuvas (Kauņas) Universitātes dibināšanas 90 gadu atcerei. Tas atspoguļojās konferences referātu tematikā un arī apstākļi, ka par galveno no septiņām sekcijām izvērtās muzeju un memoriālu problēmu sekcija.

Konferences trešā diena bija veltīta muzeju apskatei, no kuriem ievērojamākais bija atjauninātais Lietuvas Etnokosmoloģijas muzejs Molētos, 70 km no Viļņas, līdzās Molētu observatorijai. To 1990. gadā Kapeiļu kalnā izveidojis latviešu izcelsmes lietuvietis – entuziasts Gunārs Kakars, un par Eiropas Savienības līdzekļiem tas nule kardināli modernizēts. Etnokosmoloģija tiek definēta kā zinātnes nozare, kas pēti tautas garīgo un etnisko saikni ar Visumu. Muzeja daudzveidīgā ekspozīcija atklāj saiknes ar kosmosu, kas izpaužas mitoloģijā, folklorā, tautas mākslas simbolos, ornamentus; tur var iepazīties ar baltu tautu laika un telpas mērīšanas

sistēmām, veciem kalendāriem, svētku rituāliem, izglītoties filozofijas, reliģijas un kultūras jomās.

Konferences plenārsēdi Lietuvas Zinātņu akadēmijas sēžu zālē atklāja Lietuvas Zinātņu akadēmijas prezidents Voldemārs Razums, uzsverot Baltijas valstu zinātņu vēstures vienotību un nule piešķirto Baltijas Asamblejas šīgada balvu nozīmību šīs vienotības saglabāšanā. Uzrunas sacīja arī Rīcības komitejas priekšsēdētāji, BZVFA prezidents Jozs Aļģimants Krikštopaitis un Vrubļevska bibliotēkas direktors Sigits Narbutis.

Pirmo plenārlekciju šo rindiņu autors veltīja augstākās izglītības sākumiem Latvijā un nacionālas universitātes dibināšanai. Sakarā ar Rīgas Politehnikuma (RP) dibināšanas 150 gadiem (1862. gada 14. oktobrī) Jānis Stradiņš (Rīga) pamatvilcienos izklāstīja RP (vēlāk – Rīgas Politehniskā institūta) dibināšanas vēsturi un attīstības pamatmetus līdz 1918. gadam, minēja nozīmīgākos tā profesorus un absolventus, šīs Krievijas impērijā pirmās politehniskās augstskolas lomu vēlākās Polijas, Lietuvas, Igaunijas, Krievijas, bet galvenokārt jau Latvijas tehniskās inteliģences tapšanā. Taču RP nebija ne pilna profila, ne nacionāla augstskola. Tika ieskicētas arī nacionālās latviešu augstākās skolas veidošanas ieceres (kopš Aleksandra skolas kā pirmās latviešu koledžas veidošanas ieceres 1869. gadā), 1917. gada norises līdz pat Latvijas Augstskolas dibināšanai 1919. gadā. Tika minēti piemēri par šīs augstskolas tiešo ietekmi arī uz norisēm Lietuvā. Bez tam referātā tika iztirzātas arī LU internacionalizācijas mūsdienu ieceres, svešvalodu un latviešu valodas lietošanas alternatīvas augstākās izglītības procesā (Rīgas Stradiņa universitātē ap 14% studējošo mediķu ir ārzemnieki). Latviešu augstskolas veidošanās procesi salīdzināti ar līdzīgiem procesiem Somijā, Čehijā, Horvātijā un abās pārējās Baltijas valstīs.

Dr. Jozs Aļģimants Krikštopaitis (Viļņa) savā lekcijā apcerēja vēsturisko un kultūras pieredzi kā Baltijas valstu intelektuālo bagātību, salīdzināja Viļņas Universitātes tapšanu 1579. gadā un nacionālās Kauņas Universitātes dzimšanu 1922. gadā, iezīmēja ceļus, kā nacionālo vērtību akumulācija spēj izturēt Eiropas integrācijas radītos viļņus. Viņš traktēja seno Viļņas jezuītu universitāti kā kopēju Lietuvas un Polijas akadēmisku projektu, īstenotu latīņu valodā pēc Eiropas slavenāko universitāšu parauga.

Tallinas Tehnoloģiskā institūta profesors Pēters Mīrseps analizēja pirmā 1802. gadā izveidotās Tērbatas (Tartu) Universitātes rektora Georga Frīdriha Parrota idejas no mūsdienu “jaunās apgaismības” ideju (N. Maksvels) viedokļa, pieskaroties arī Īzaka Ņūtona ideju recepcijai 17. gs. Tērbatas Universitātē.

Roberts Buds (Londona), slavenā Londonas “*Science Museum*” vadošs pētnieks un pazīstamās grāmatas “*The Uses of Life. History of Biotechno-*

logy” autors, analizēja muzejus kā zinātnes vēstures avotus, īpaši skarot antibiotiķu atklāšanas problēmu un liecības par to.

Lietuvas Pedagoģijas universitātes rektors akadēmiķis Aļģirds Gaižutis (Viļņa) vispusīgi analizēja muzeju audzinošo nozīmi sabiedrības ētikas veidošanā, vairāk gan skarot mākslas (ne zinātnes) muzeju pieredzi pasaulē.

Kupli apmeklēta bija muzeju un memoriālu sekcija, kura darbojās Lietuvas Nacionālā muzeja telpās (dalībniekiem bija iespēja aplūkot plašās arheoloģiskās kolekcijas un jaunieguvumus). To vadīja Viļņas Universitātes vēstures muzeja direktors un šī muzeja jauno ekspozīciju iekārtotājs Ramūns Kondrats, kurš ilgus gadus bijis Vašingtonā *Smitsonian Institute* kolekciju pārraugis un arī “videovēstures” veidotājs, atgriezies Lietuvā kā prezidenta V. Adamkus padomnieks un ļoti moderni pārveidojis Viļņas Universitātes muzeju. Viņš arī nolasīja sekcijas ievadlekciju par biotehnoloģijas vēstures atveidošanu muzejos. Ļoti saturīgi bija Rīgas medicīnas vēsturnieku referāti – Sergejs Savenko un Arnis Vīksna runāja par Latvijas Universitātes medicīniska rakstura muzejiem kopš 1920. gada, Jānis Zvejnieks un līdzautori – par Farmācijas muzeju Rīgā, bet īpaši vērienīgs bija P. Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja zinātniskā direktora profesora J. Salaka skatījums uz šī Rīgas muzeja lomu Austrumeiropas un Rietumeiropas muzeju sadarbības veicināšanā šodien. L. Bagdoniene un līdzautori (Kauņa) runāja par Lietuvas medicīnas un farmācijas muzejos rodamiem vēstures avotiem, bet Zenonas Šimaitienes un līdzautoru (Kauņa) ziņojums bija veltīts īpaši pirmskara firmas “*Ger Ma Po*” zāļu kolekcijai šajā muzejā. Irma Kuseļauskaite savukārt runāja par medicīnas muzejiem Viļņas Universitātē (1842–1989), bet Liberts Klimka un Jons Naviks – par saulespulksteņu tradīciju turpināšanos Lietuvā. Lea Lepika (Tartu) pamatoja muzeju nepieciešamību universitātēs, bet Nadežda Šļepkova (Sanktpēterburga) saistoši stāstīja par 18. gadsimta eksponātu saglabāšanu slavenajā Pēterburgas Zooloģijas muzejā. Jaunā pētniece Ieva Libiete (Rīga) risināja jautājumu par psihiatrijas vēstures objektu saglabāšanu un izstādīšanu muzejos.

Šai sekcijai pieklāvās arī medicīnas vēstures sekcija, kurā V. Triponis un D. Triponiēne (Viļņa) referēja par modernās asinsvadu ķirurģijas attīstību Lietuvā pēdējā pusgadsimtā, Vladimirs Kuzņecovs (Rīga) – par diagnozēm Rīgas Citadeles vājprātīgo patversmē 1787.–1790. gadā, Biruta Raiļiene un līdzautori (Viļņa) – par vakcinācijas vēsturi Lietuvā, bet Karina Reina (Tartu) – par medicīnu Tartu ģimnāzijā un universitātē (1630–1656). Jurijs Vasiļjevs (Sumi, Ukraina) stāstīja par Viļņas medicīnas biedrības goda locekli Osipu Močutkovski, bet prof. Konstantīna Vasiļjeva (Odesa) referāts bija veltīts farmakologam Vasilijam Voronkovam, Tartu Universitātes absolventam.

Sekcijā “Neatzīti vai nepazīstami pētnieki” Romualds Šviedris (Ņujorka) runāja par Kolumbijas Andu un džungļu pētniekiem J. Varševiču un H. Trianu, Pjotrs Kēlers (Krakova) – par J. Varševiča Krakovā aizvadītajiem gadiem. Laima Petrauskiena (Viļņa) atgādināja par P. B. Šivicka darbību Filipīnu Universitātē 1922.–1928. gadā, bet Tatjana Feklova (Sanktpēterburga) – par Vozņesenska ekspedīcijām Krievu Amerikā (Aļaskā un Kalifornijā) 19. gadsimtā.

Dabaszinātņu, tehnoloģijas un matemātikas vēsturē tika aplūkoti Baltijas vācu zinātnieku nopelni evolūcijas teorijas veidošanā Krievijā 1860.–1970. gadā (Eriks M. Džonsons, Vankūvera, Kanāda) un pazīstamā krievu augsnes pētnieka P. Kostičova “veterināro” studiju ceļojumi. Aurika Ričkiene (Viļņa) referātu veltīja lisenkovisma izpausmēm Lietuvas botānikā, Tomass Pungs (Tartu) – Jurjevas (Tartu) seismoloģijas stacijai un Aleksandra Orlova darbībai tajā (1896–1912).

Institūciju vēstures sekcijā uzstājās Sami Pilstrēms (Helsinki) par akadēmisko izcilību un interdisciplinārām studijām, Tapio Markanens (Helsinki) – par astronomisko observatoriju tiklu ap Baltijas jūru 19. gs. sākumā, Liberts Klimka (Viļņa) – par skolotāju sagatavošanas sākumiem Lietuvā, Dmitrijs Žuravskis (Sanktpēterburga) – par medicīnas apmācības vēsturi Sanktpēterburgas Universitātē. Jāņa Kaminska un Jāņa Klētnieka (Rīga) referāts bija veltīts astronomijas un ģeodēzijas attīstībai Rīgā, saistot šo nozaru attīstību ar Rīgas Tehniskās universitātes 150 gadu jubileju.

Pamācoša bija arī izglītības un pedagoģijas vēstures sekcija, kur bija iespēja noklausīties Pētera Holmberga (Helsinki) lekciju par pasaules vērošanu un mērīšanu no bērna līdz zinātniekiem, Stefana Veldona (Oklahoma) un Birutas Railienes (Viļņa) referātu par pasaules zinātņu vēsturi *online* režīmā, mācīblīdzekļu sagatavošanu par šo nozari pasaules tīmeklī. Aļģirds Kanauka (Losandželosa) nolasīja lekciju par politiķu izglītošanas nepieciešamību 21. gadsimtā, bet Marija Pozemkovska (Rīga) – par pedagoģisko programmu lietojamību. Aktuāls bija Rīgas Tehniskās universitātes Vēstures muzeja direktores Alīdas Zigmundes (Rīga) referāts par Rīgas Politehnikuma un Rīgas Politehniskā institūta (1862–1919) lomu skolotāju sagatavošanā, kurā bija parādīts, ka krietns skaits RPI audzēkņu kļuva par skolotājiem vidusskolās, komercskolās, augstskolās gan Krievijā, gan Polijā, Šveicē, Vācijā, Baltijas valstīs, to skaitā vairāki kļuva par Latvijas, Lietuvas un Polijas izglītības ministriem. Šajā un citos referātos tika uzsvērts, ka “vecais” RPI sagatavoja ne tikai inženierus, mehāniķus, ķīmiķus, bet arī tautsaimniekus, agronomus, pedagogus, pat tiesībzinātniekus un tā profils bija plašāks, nekā parasti tiek uzskatīts.

Darbīga bija arī zinātnes filozofijas un socioloģijas sekcija, kas prof. P. Mīrsepa vadībā strādāja Vrubļevska bibliotēkā. Tur notika arī BZVFA

Ģenerālās asamblejas sesija, kuras gaitā prezidents J. A. Kriķstopaitis atskaitījās par pēdējos divos gados paveikto, bet P. Mīrseps – par saišu iedibināšanu ar Ziemeļvalstu zinātnes un tehnoloģijas vēsturniekiem. Diskusijas laikā izskanēja piedāvājums nākamo Baltijas zinātņu vēstures konferenci rīkot kādā no Somijas pilsētām, ko Somijas pārstāvji akceptēja. 26. Baltijas zinātņu vēstures konferenci iecerēts rīkot 2014. gadā Helsinkos, bet sekojošo konferenci, iespējams, spēsim organizēt 2015. gadā Rīgā un Jelgavā sakarā ar Kurzemes Literatūras un mākslas biedrības (Baltijā pirmās zinātņu akadēmijas) dibināšanas 200 gadu atceri. No Latvijas Ģenerālajā asamblejā piedalījās J. Klētnieks, J. Salaks, J. Stradiņš un A. Zigmunde.

Katrā ziņā 1958. gadā Rīgā aizsākusies Baltijas dabaszinātņu un medicīnas vēstures konferenču tradīcija sekmīgi turpinās, un šoreiz tā lielā mērā bija veltīta zinātniskajiem muzejiem (pašu pirmo konferenci savulaik sarīkoja Rīgā Medicīnas vēstures muzejs). Iepriecina, ka dalībnieku vidū bija relatīvi daudz jaunās paaudzes cilvēku, kas tradīciju dara ilgtspējīgu.

Jānis Stradiņš

PIRMĀ BALTIJAS PILSĒTU VĒSTUREI VĒLTĪTĀ KONFERENCE

No 10. līdz 14. oktobrim norisinājās Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes, LU Latvijas vēstures institūta, Herdera institūta Marburgā, Tallinas Universitātes Vēstures institūta un Viļņas Universitātes Vēstures institūta rīkotā Pirmā Baltijas pilsētu vēstures konference.

11. oktobrī LU Mazajā aulā konferences darba atklāšanas ievadvārdus teica LU Vēstures un filozofijas fakultātes dekāns Andris Šnē. Viņš uzsvēra, ka pilsētām Baltijas reģionā ir ļoti gara vēsture, tādēļ dekāns izteica cerību, ka veidosies tradīcija rīkot šāda virziena konferences. Savukārt LU Latvijas vēstures institūta direktors Guntis Zemītis atzīmēja, ka tieši no pilsētām ir nākušas Rietumeiropas civilizācijas pamatvērtības un ka Baltijas pilsētām ir raksturīga piederība vācu kultūras attīstības telpai.

Pirmā konferences sekcija bija veltīta pilsētu pētniecības attīstībai kopumā. Herdera institūta Marburgā speciāliste Heidi Heine-Kirhere (*Heidi Hein-Kircher*) referātā “Urbānās vēstures jaunākie pētījumi Centrālajā un Austrumeiropā” norādīja, ka pilsētu vēsture ir populāra disciplīna, kuru bieži saprot kā lokālai vēsturei piederīgu tēmu, lai gan tā skar daudzus vispārējās vēstures aspektus, piemēram, urbānisms, atsevišķu etnisko grupu vēsture, kultūras izpausmes, modernizācija un sociālie procesi. Socioloģisko metožu pielietojums ļauj no klasiskās lokālās vēstures